

ВИТОКИ УСВІДОМЛЕННЯ ПІАНІСТАМИ ПІЗНАВАЛЬНОЇ ІНІЦІАТИВИ ЯК НАВЧАЛЬНОЇ КАТЕГОРІЇ В УКРАЇНСЬКІЙ ФІЛОСОФІЇ

Стаття містить основні філософські ідеї українських мислителів, які розглядаються нами як витoki усвідомлення розвитку культури та освіти. Метою статті є встановлення взаємозв'язку між філософськими ідеями та усвідомленням їх змісту в контексті навчання, у практиці розкриття категорій музичної-педагогічної освіти, у нашому випадку – пізнавальної ініціативи. Музична діяльність піаністів також спирається на усвідомлення змісту філософських понять, в контексті яких розкривається сенс пізнавальної ініціативи суб'єктів навчання. З метою обґрунтування теоретичної концепції щодо пізнавальної ініціативи у статті розглянуто методологічно значущі філософські погляди, усвідомлено їх результати для подальшого застосування у педагогічній практиці. Спираючись на основні ідеї українських філософів, ми знаходимо у їх вченнях витoki усвідомлення аксіології людини та її пізнавальної спроможності, у контексті якої розвивається ініціативна діяльність особи, у тому числі піаніста.

Ключові слова: пізнавальна ініціатива піаністів, українські філософські ідеї.

У системі методологічних підходів визначено основні витoki філософського та культурологічного пізнання, зміст яких спрямовує усвідомлення проблем розвитку і української фортепіанної школи, в контексті яких ми сприймаємо розкриття сутності пізнавального інтересу студентства. Вивчення та аналіз основних постулатів української філософії ХХ століття довело, що їх розвиток не є ізольованим від освітніх процесів. Навпроти, в контексті розгляду філософських ідей розгортається усвідомлення педагогічних категорій, та усвідомлюється їх навчаюча місія.

Філософська думка ХХ століття є певним етапом історичного розвитку людства, насичення новими ідеями світосприйняття та формування наукової свідомості. Власні концепції мислителів розбудовувались з урахуванням наукової поваги до філософської думки минулого, їх єдності та взаємозбагачення у поглядах на світ, істину, людину, її свободу та процес пізнання, з яким безпосередньо пов'язана і категорія пізнавальної ініціативи.

Філософським позиціям, що характеризували ХХ століття, передували ідеї, які панували протягом попередніх століть і вплинули на розвиток сучасної думки, у тому числі педагогічної. Так, набули філософського осмислення і розвитку концепції саморозвитку природи, гуманістичні ідеали, антропологічні підходи до пізнання людини як вищої істоти в природі, її унікальності, індивідуальної самобутності; суспільно-історичної, активної практичної діяльності людини, самоцінності її буття, свободи творчості, могутності людського розуму; теорії екзистенціалізму, інтуїтивізму, герменевтики тощо.

Для визначення авторської філософської позиції, обґрунтування теоретичної концепції щодо пізнавальної ініціативи було розглянуто методологічно значущі філософські погляди, усвідомлено їх результати для подальшого застосування у педагогічній практиці.

Метою статті є встановлення взаємозв'язку між філософськими ідеями та усвідомленням їх змісту в контексті навчання, у практиці розкриття категорій

музичної-педагогічної освіти, у нашому випадку – пізнавальної ініціативи. Для досягнення цієї мети нами визначено декілька завдань: вивчити сутність відповідних ідей українських філософів, виокремити ті з них, які можуть стати відправними у педагогічній науці та безпосередньо втілюються у розгортанні пізнавальної ініціативи студентства.

Трансформація різних ідей на власному національному ґрунті у відповідних історичних, соціально-економічних умовах з урахуванням культурних традицій торкнулася філософської думки в Україні. Ця невід'ємна частина людської свідомості відображала процеси розвитку суспільства як особливої форми національної культури у взаємозв'язку з релігійною, науковою думкою, освітою. Філософським змістом наповнені твори вітчизняних мислителів (Д. Заточник, В. Мономаха, Д. Паломник, К. Туровського), у яких домінували енциклопедичність, просвітництво, повага до розуму і таланту, висвітлювалась ідея набуття мудрості через знання, втілення їх у практику, і, що особливо цінне для розвитку педагогічної дії, потреба передавати набуте своїм нащадкам.

Фундатори прогресивних думок (Ю. Дрогобич, С. Оріхівський, П. Русін) ставили людину не лише часткою космосу, вінцем природи, а й господарем її. Так, С. Оріхівський вважав людину самодостатньою цінністю, від якої залежить її власне високе призначення. Розвиток друкарства, шкіл вищого типу були вірним шляхом поширення освіти в Україні. П. Могила (автор християнського акуменізму в межах України), І. Гізель, Ф. Прокопович звертаються до мистецтва, відстоюють думку професійного ставлення до освіти (в Києво-Могилянському колегіумі в навчанні з'являється музика). У філософській думці простежується перевага умосяжного освоєння світу над чуттєвим, інтелектуальне пізнання над дискурсивним, акцентується увага на самосвідомості [5].

Визначальний внесок у прогресивний розвиток філософської думки в Україні мав Г. Сковорода з відомим принципом тотожності щастя та істини. Мета

його етико-антропологічних вчень – моральне удосконалення, духовне зростання особистості, яка здатна зробити власний вільний вибір, виховувати в собі волю. Предметом його вчення було саме життя, спрямоване на самопізнання людиною свого „внутрішнього світу”, емоційно-вольового ества й духу, розкриття могутності серця, з якого „виростають думки”. Мислитель визнавав єдність трьох світів (макрокосмосу, мікрокосмосу та символічного світу Біблії), де людина – активний творець, *ініціатор* взаємодії із мікрокосмосом, якій необхідно знайти у житті власний унікальний, неповторний спосіб життя у вдячності, гідності. Домінантні ідеї його вчення: антеїзм („сродність” людини із світом), екзистенціалізм (орієнтація на унікальність особи). У подальшому розвитку української філософської думки поєднані мудрість „вчителя” життя, способи світобачення і світовідношення, цілісність серця, розуму і вчинку [7]. Кожна із згадуваних думок має початкову мету, як і ідея уможливлення пізнання світу, що є педагогічно доцільною ідеєю, тому сприймається навчальною категорією.

На розвиток філософських ідей ХХ століття в Україні вплинув університет св. Володимира, відкриття духовної академії (на теренах Києво-Могилянської академії після з’єднання міністерства народної освіти з духовним відомством). Так, П. Лодій розглядав *почуттєву сферу і раціональність у єдності*. Шад висував ідеї свободи, гідності, теоретичне пізнання будував залежно від руху ідей, процесу їх розкриття, тим стверджуючи прогрес розвитку людей. О. Новицький обстоював розумну свідомість, послідовність і стрункність розвитку думки. Схожі думки зустрічаємо у філософських роботах М. Бердяєва, С. Гогоцького, П. Флоренського, П. Юркевича.

На початку складного і суперечливого ХХ століття в українській філософській думці стверджуються нові філософські ідеї, простежується тенденція до психологізації філософської думки (О. Гіляров, М. Грот, О. Козлов, В. Лесевич, Г. Челпанов). На перші позиції виходять ідеї її узагальнення, розкриття світогляду людини через сукупність позитивного знання (В. Лесевич). У науці за допомогою знань розкривається, пояснюється те, що є предметом віри, тобто стверджується існування об’єктивної реальності (Г. Челпанов).

Українській філософії був притаманний романтичний погляд на людське буття. Романтизм І. Когляревського (його демократичні ідеї народності, утвердження духовних сил народу), П. Гулака-Артемівського, Квітки-Основ’яненка (через правду народу, творця і провідника культури). М. Максимович усвідомлював філософію наукою історичною, яка має завершувати, узагальнювати остаточне пізнання всіх предметів. М. Шашкевич великого значення надавав інтелекту як фактору пізнання, вірив в етичний розум, добро і красу.

Романтизм філософських ідей вплинув на діяльність діячів культури України (В. Антоновича, М. Драгоманова, П. Чубинського, Л. Українки, В. Винниченка, І. Огієнка та ін.), які доклали багато зусиль для ствердження національної свідомості, історіософських, соціальних концепцій.

У філософії ХХ століття визначними особами, вчення яких набули методологічного значення та мали безпосередній вплив на педагогічну думку в Україні, були М. Бердяєв, М. Лоський, П. Флоренський, С. Франк.

Так, В. Ільїн вважав, що життя себе знищує під знаком тотожності, уникнення її уможливорює відродження, становлення особистості; істина стає можливою завдяки раціональній інтуїції, яка рухається від вищого до нижчого, „від цілісності до безмежжя підпорядкованої кількості частковостей”, які можливі поза земного існування, а ми маємо множинність істин, частинки істин [5, стр.122].

Вихідним пунктом позитивної філософії С. Франка, що спиралась на європейську освіту, є наявність інтуїції. Він вважав світ пізнавальним, вбачав його єдиним цілим, пізнання якого ґрунтувалося на багатомірності досвіду людини. В. Вернадський обстоював аксіологію людини, яка займає особливе місце в світі і розвивається у співвідношенні з родовими, соціальними цінностями. [3]. Самовідтворюючу силу людини відзначав також М. Монтень, який вважав, що життя само по собі, без перетворюючої сили людини, завдячуючи інтелектуальному багатству – ніщо.

Узагальнюючи викладене зауважимо, що українські філософи мали безпосередній або опосередкований вплив на розвиток культурно-історичних, соціально-освітніх процесів в Україні. Інтелектуальний та культурний рівень висунутих ідей стали витокami усвідомлення особистості інтелектуальним центром Всесвіту, організатором його пізнання та самопізнання.

Шляхи пізнання істини визнаються різні, результати ж взаємодіють, створюючи нові проблеми та ідеї щодо їх вирішення; спостерігається цілісність концепцій (антропологічної, гуманістичної), в яких належне місце відводиться ідеї просвітництва, художнього осмислення життя.

Філософська думка ХХ ст. спрямована на цілісність ідей, багатовекторність поглядів, антропологічність і демократичність суджень. Щодо педагогічно цінних ідей, то ми виділяємо ті з них, які підтримують аксіологію людини, необхідність передачі суспільно-історичного та особистісного досвіду, поважне ставлення до суб’єктів пізнання.

Так, вивчаючи основні ідеї українських філософів, ми знаходимо у їх вченнях витокі усвідомлення аксіології людини та її пізнавальної спроможності, у контексті якої розвивається ініціативна діяльність особи, у тому числі піаніста.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андрущенко В. П. Філософія : учеб. для высш. шк. / Андрущенко В. П., Волович В. И., Горлач Н. И. ; под общей ред. Андрущенко В. П., Горлач Н. И., Рыбалко В. К. – К.; Х., 1998. – 640 с.
2. Бердяев Н. А. Філософія свободы : смысл творчества / Н. А. Бердяев. – М. : Правда, 1989. – 607 с.
3. Вернадский В. И. О важности охвата явлений в их целостности / В. И. Вернадский // Філософские мысли натуралиста. – М., 1988. – С. 411.
4. Гуральник Н. П. Філософські підходи до обґрунтування педагогічного аспекту розвитку фортепіанної школи в Україні ХХ ст. / Гуральник Н. П. // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Серія 16. Творча особистість учителя: проблеми теорії і практики: зб. наук. праць / Ред. кол. Н. В. Гузій (відповід. ред.) та ін. – Вип. 10 (20). – К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2009. – 124 с. – С. 29 – 34.
5. Ільїн В. В. Філософія (нарис з історії розвитку філософської думки) / В. В. Ільїн, Ю. І. Кулагін. – К. : КДТ-ЕУ, 1997. – 288 с.
6. Огієнко І. Українська культура / І. Огієнко. – К., 1992. – 189 с.
7. Сковорода Григорій. Твори : у 2 -х т. / Григорій Сковорода; М. Суліма (відп. ред.). Ін-т літератури ім. Т. Г. Шевченка; НАН України. – 2 вид., випр. – К. : Оберіг, 2005. – Т.1 : Поезії. Байки. Трактати. Діалоги. – К., 2005. – 528 с.
8. Федів Ю. О. Історія української філософії : навч. посіб. / Ю. О. Федів, Н. Г. Мозкова. – К. : Україна, 2000. – 512 с.
9. Флоренський П. А. (священник). Сочинения : в 4-х т. / П. А. Флоренський (священник). – М. : Мысль, 1994. – Т. 1. – 1994. – 797 с.

REFERENCES

1. Andruschenko, V. P., Volovich, V. I., Gorlach N. I. (1998). *Filosofiya : ucheb. dlya vyssh. shk. [Philosophy : textbook for higher schools]*. Kyiv; Kharkiv [in Russian].
2. Berdyayev, N. A. (1989). *Filosofiya svobodyi : smysl tvorchestva [Philosophy of freedom : the sense of art]*. Moscow : Pravda [in Russian].
3. Vernadskiy, V. I. (1988). O vazhnosti ohvata yavleniy v ikh tselostnosti [About the importance of the coverage of phenomena in their integrity]. *Filosofskie myisli naturalista – Philosophical thoughts of a natural scientist*. (pp. 411). Moscow [in Russian].
4. Huralnyk, N. P. (2009). *Filosofski pidkhody do obhruntuvannia pedahohichnoho aspektu rozvytku fortepiannoї shkoly v Ukraini XX st. [Philosophical approaches to the grounding of pedagogical aspect of the development of piano school in Ukraine in the XX century]*. *Naukovyi chasopys Natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni M. P. Drahomanova. Seriiia 16. Tvorchcha osobystist uchytelia: problemy teorii i praktyky: zb. nauk. prats – Proceedings of National pedagogical university named after M. P. Drahomanov. Series 16. Creative personality of a teacher: problems of theory and practice: collection of scientific works*. N. V. Huzii (Eds), Kyiv : Vyd-vo NPU imeni M. P. Drahomanova, 10 (20), 29 – 34 [in Ukrainian].
5. Ilin, V. V., Kulahin, Yu. I. (1997). *Filosofiiia (narysy z istorii rozvytku filosofskoi dumky) [Philosophy (essays on history of the development of philosophical thought)]*. K. : KDT-EU [in Ukrainian].
6. Ohiienko I. (1992). *Ukrainska kultura [Ukrainian culture]*. Kyiv [in Ukrainian].
7. Skovoroda, H. (2005). *Tvory : u 2 -kh t. [Works: in two volumes]*. Sulima, M. (Eds). In-t literatury im. T. H. Shevchenka; NAN Ukrainy., T.1 : Poezii. BaiKy. Traktaty. Dialohy. K. : Oberih [in Ukrainian].
8. Fediv, Yu. O. Mozkova, N. H. (2000). *Istoriia ukrainskoi filosofii : navch. posib. [History of Ukrainian philosophy : study guide]*. Kyiv : Ukraina [in Ukrainian].
9. Florensky, P. A. (priest) (1994). *Sochineniya : v 4-kh tomakh [Essays : in 4 volumes]*. Moscow : Thought, Vols 1 [in Russian].

Чжан Лей

ІСТОКИ ОСОЗНАННЯ ПІАНИСТАМИ ПОЗНАВАТЕЛЬНОЇ ІНІЦІАТИВИ ЯК УЧЕБНОЇ КАТЕГОРІЇ В УКРАЇНСЬКІЙ ФІЛОСОФІЇ

Стаття содержит основні філософські ідеї українських мислителів, які розглядаються нами як істини усвідомлення розвитку культури і освіти. Метою статті є встановлення зв'язку між філософськими ідеями і усвідомленням їх змісту в контексті освіти, в практиці розкриття категорій музично-педагогічного освіти, в нашому випадку – познавальної ініціативи. Музична діяльність піаністів також ґрунтується на усвідомленні змісту філософських понять, в контексті яких розкривається зміст познавальної ініціативи суб'єктів освіти. З метою обґрунтування теоретичної концепції стосовно познавальної ініціативи в статті розглянуті методологічно значимі філософські погляди, усвідомлені їх результати для подальшого застосування в педагогічній практиці. Спираючись на основні ідеї українських філософів, ми знаходимо в їх вченнях істини усвідомлення аксіології людини і його познавальної здатності, в контексті якої розвивається ініціативна діяльність людини, в тому числі піаніста.

Ключові слова: познавальна ініціатива піаністів, українські філософські ідеї.

Zhang Lei

ORIGIN OF PIANISTS' UNDERSTANDING COGNITIVE INITIATIVE AS TRAINING CATEGORY IN UKRAINIAN PHILOSOPHY

The article contains the main ideas of Ukrainian thinkers, which we consider as origin of understanding the development of culture and education. Pianists' music activity is based on the understanding of the essence of philosophical concepts, in the context of which the sense of cognitive initiative of education subjects is revealed. The essence of training in Ukraine reflects general philosophical ideas, which contributes to the realization of concrete educational categories, among which there is cognitive initiative as a result of their practical realization. In order to explain the theoretical concept we examined significant philosophical ideas and determined their result for their further application in practice. Basing on the main ideas of Ukrainian Philosophers, we find sources of realization of human axiology and his/her cognitive ability in their works, in the context of which an initiative activity of a human in general and a pianist in particular reveals. The basic sources of philosophical and culturological cognition are determined in the system of methodological approaches, which are described in the article. The essence of the defined approaches orients the realization of problems of development of Ukrainian piano school, in the context of which we perceive the revealing of the essence of youth's cognitive interest. Thus, philosophical thought of the XXth century is a certain stage of human history development, which is full of new ideas about worldview and formation of scientific awareness. Studying and analyzing the main postulate of Ukrainian philosophy of the XXth century proved that their development is not isolated from educational processes. On the contrary, analyzing philosophical ideas, one understands pedagogical categories and realizes their teaching function. The philosophical thought of the XX century is oriented at the integrity of ideas, anthropology and democracy of judgments. We distinguish such pedagogical ideas, which support the human axiology, the necessity of transferring socio-historical and personal experience. Studying the main ideas of Ukrainian philosophers, we find sources of understanding the human axiology and his/her cognitive ability, in the context of which initiative human activity is developing.

Keywords: cognitive initiative of pianists, Ukrainian Philosophical ideas.

Подано до редакції 04.06.14